

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ.

Цијена

За Црну Гору на годину 8 круна на по године 4 круне

За Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину на год 12 круна, на по год 6 круна.

За све остале земље годишње 20 франака у злату на по године 10 франака у злату

Претплата се прима само у годишњим и полугодишњим роковима.

Поједили број 20 хел.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Претплата се шаље поштавском упутницом, само и непосредно администрацији „Гласа Црногорца“ на Цетињу, а коме је наручије, г. Петру Ражаковићу, К. Ц. агенту у Котор. Дониеси се шаљу у редништу. Рукописи се не враћају.

За огласе плаћа се: за сваку ријеч или за број од пет цифара по 4 хелера за први пут, а за сваки даљи пут по 2 хелера.

Пријестона Бесједа

којом је Његово Краљевско Височанство Књаз Господар Никола I.

на Никољ-дан 6. децембра, 1905 године.

пред Народним Представништвом прогласио Устав за Књажевину Црну Гору.

Господо Народни Посланици!

Мојим овогодишњим Лучинданским Прогласом позвао сам Земљу на договор, на са родитељским задовољством сад видим пред Собом њене мудре и родољубиве Посланике, које и поздрављам топлим добродошлицом.

Господо Посланици!

У томе Моје Прогласу наговјестно сам и Моје побуде, као и потребу, да и Мој народ, заједно са Мном и Мојом Владом, прими учашће у Државној Управи; наговјестно сам, да то чиним из савршене слободне Ми руке, као и то, да му спремам један поклон.

Господо Посланици!

Облик Врховне Државне Управе био је до сад у овој земљи облик Самодржавља. Власт и вођење те Управе наследјено сам и Ја, по милости Божијој, седми Владалац из Моје Куће. Ни Моји Славни Претходници ни Ја, нијесмо се, као други аутократи, сматрали неодговорнима и нијесмо држали, да је Наша воља закон.

У мирно доба ми смо били Црногорцима права братска браћа, у бојеве ишли смо као они, — гинули смо гдје и они, ране смо дочекивали и задавали гдје и они, све од Царева Лаза до Вучијег Дола.

Ми нијесмо сматрали ову земљу као епихелук, него смо штељели и дивљали се свега онога, што би нас од Црногораца разликовати могло. Не — Ми нијесмо били деспоти, по мученици за народно добро.

Вршећи Нашу Владарску моћ, Ми смо је само ограничавали и сматрали смо се вазда одговорнима, не само Богу, него и народу. Томе су доказ многи сабори, знамените скупштине и састанци, на које смо Моји Претци и Ја сазивали народ, да се с њим савјетујемо за опште добро. Тијем самим некадашња је и помисао, да смо се инад држали неодговорнима; а вјера, коју је народ у нас полагао, чинила је, да власт Наша није била самовлашће, по чијем израз народне воље.

Без те воље, без неограниченог поверења, које је народ имао у своје Господаре, да ли би се могло ништа засновати у овој земљи, и да ли се могло остварити оно, што се остварило?

Наша се власт зацела на голој пољани, на ништа без ништа, под ведрим небом и на очиглед непријатељу. Била је законита, јер је народом гласована, а вршила се срцем, љубављу и енергијом.

Није Моје, Господо Посланици, да Ја сад овдје износим трудове и сјајне успјехе владавине Мога Дома. То је зарезано у срцу народном, то је тема за историчаре, који неће змиошћи да не забилеже, да је крајем седамнаестог вијeka Моја Кућа затекла Домовину нашу биједу и готово поплаћену другом вјером, а наша лијепи, Православна вјера, изаплаћена се у великој опасности. Они ће записати, да се је покрај Манастира Цетињског и куће Владике Данила подизала кула Мустај-кадије Медовића; да је компилује тај био војска зао и opak, и да се он измијенио чином Бадње Вечери, 1702. године, јуначком одлуком првог Владара из Моје Куће.

У историји се чита и читаће се, да је Црна Гора била у оно вријеме позоришта домаћих раздора, међусобног крвавања, ала и бегуља; да смо Ми, Господари, почевши од Владике Данила, првог «Повелитеља Црне Горе», — истрејбили прво потурчеваче, па за тијем самовољу и, од свашта теже, домаће криве овете, разваданост и убијетна, и то највише савјетима и слободом ријечи, а тијем — правим писаним законима. Историја, мислим, неће нам занјекати, да смо Ми зајемчили земљи мир и довели је до реда и до безусловне послушности, и да је плод свега тога — данашњи углед Црне Горе, као и многобројне друге њене тековине, којима се она поносили може. А знаће се и то, докле су јој се пружале њене веома скућене границе, обилежаване вазда усвојеном бојне среће и непрошеним фишичезама у свакодневним сукобима. Те су границе закљанале у вријеме употребе само шест малих племена и у томе познатом простору тискао је још потонути арачки оне свеврске самосталности, који се чијето и угасити шћаше, с попомом могу рећи, да га Моји Претци не прихватили и не окривилише.

Данас су Отаџбини границе размачнуте и међународно утврђене од ушћа Бојане у Јадранско Море, до састанка Таре и Ниве, које Дрину сачињавају, и од Бијеле Горе, до Чакура, више Нећи и Дечана.

Кристалнизацију и напредак државе никакав други режим не пошаше, у сличним приликама, омогућити нити је довести до данашњег стања. Снага Самодржавља почивала је на чистој љубави и вјери народној. Оружани том моралном моћи. Моји Претци и Ја сам, дуж два вијeka, кроз неброј мука и сваковрсних спољних неприлика и домаћих песталица, успјели смо, не само да се одржимо и да оспујемо једну, на чврстом темељу саздану државу, него смо још брижљиво пазили на очување поштених принципа у њој и на никад неомрачену сјајност витештва и оружја црногорског.

Трудом и настојањем Нашим учинили смо, да вјеровану независност Црне Горе признају у они, који су јој то право сукараћивали, те она данас то право ужива подједнако са осталим државама. С дана на дан углед јој је све више растао и све је више цијељена била. Преко нас упознала се је с Великом Русијом, која јој своју материнску љубав никад од тада сукаратила није. Преко нас упознала се је и с другим државама, а с многим је владарским домовима везана еродничким везама.

Самодржавље није кочило напредак овој земљи; оно је њој, напротив, потребито до данашњег дана било. Оно је историјска неопходност, и ера Самодржавља била је ера цупа труда, плодова и славе. То је ера горостасне епопеје, која потреса, епопеје ријетке величином чара и достојне дивљења, из које се види, како се држава ствара, проширује, брани и прославља; а највише се види милост Божија, која награђује велике трудове и благородне подвиге витешкијех душа.

Но ползећи сад од увјерена, да је за Црну Гору прошло вријеме Самодржавља — које је било и лијепо и славно — а водећи рачуна и о духу времена, Ја сам, Господо, ријешно, да тој владавини дадем други облик, којим ће се Мој народ у напредније парове уврстити и поћи помоћу њега, Ја се надам, брже, много брже већем напретку и већој слави. А то ће се постићи Мојим позивом, који данас упућујем Моје заслужном, еспособном и свјесном народу, да дође к Мени, да Ми мудрим савјетом и судјеловањем помогне у раду око свог развика и ковања своје судбине.

Најглавнијим државним законом одређујем начини томе судјеловању. Тај закон је — Устав. То је овај обећани дар Моје драгоме народу, прогласом Мојим прошлог Лучин-дана.

Дајем га народу, да се њим мудро и поштено послужи, да се њим дичи и поноси, као тековини мирном и Богом благословеном, на коју нико у Мојој земљи није ни помислио, — што је најрјетитији доказ, да Самодржавље није било никоме тешко, осим Мени, због његове преогромне одговорности. И нека свак увјерен буде, да овај Устав није дјело једне вољи, или резултат подражавања данашњим политичким приликама, као што би то неосвјешени помислити могли, — он је искључиво чедо Мога срца, чедо Мога личног убојења, предмет Моје давне жеље и напљеће Ми слободоумних појмова Мојих у Богу почивших Предака; јер коме су слободе милије биле по њима, и ко их је више раснаљивао у српским срцима?

Од горе наведених побуда не могу одвојити и жарку жељу, да још за живота упућим Мој народ стазом праве уставности и да Наследника Мога упознам како има поћи заједнички и рука под руку, с милијем Му народом, стазом напретка, којом данас готово цијели свијет корача.

Овијем даном Отаџбина наша постаје Уставна Монархија, и ми са срећом ступамо у нов политички живот. Праштајући се с оном старим, не могу да на овом раскршћу из дубине Ми срца не одам достојну благодарност и Сјенима Мојих и ваших Предака за њихову свету заједницу и завјештану нам од њих слободу, — то најљепше и најбогатније напљеђство, што се нараштајима оставити може, и да с овог мјеста не узвикнем: рајеко им наслеђе и слава им, слава!

Моју Владарску благодарност одајем и Моје вјерном народу на љубави и послушности, као и Мојим ревностим земаљским старјешинама за neumорни рад на добро земље и за службу Мени.

К овој искреној благодарности, коју упућујем свом мјерта свакој души црногорској, осјећам дужност, да паралим Моје дубоко признане вјерној и узорној скупштини Мога живота, која ме је у тежим часовима кријепила својим савјетима, побожносту и разборитишћу — Кивањима Милени, Мајци Моје Дјете и по срцу Мајци Мога љубљенога народа.

Моја одлука на издавање Устava на двије ће стране радосно одјекнути. Ви, и сви уопште српски родољуби, прихватићете је са оном истинском вјером, која ју је и падахнула, — вјером, да ће она бити успјешна и срећна за развика и напредак Домовине.

По могуће је, да ће она бити гдјегод поздрављена и као оружје штете и ослабења, Али се Ја стално надам у Бога и у чврстоћу карактера драгога Ми народа, да ће се он умјети корисно послужити слободама, које му данас пружам, на срећу своју, а на изненађење opakих и завидних.

На сваки начин, Ја ћу за ово неколико дана, што Ми још за живљење преостају, бодро предједавати умним снагама Моје земље, да се правилно врше закони и мудро употребљавају слободе, које је нови уставни живот зајемчио. Неће ли се странпутином, а на штету трудом и мислом зарађених тековина, нека свак зна данас увиједијед, да ћу се вазда паћи са цијелим и најбољим елементом ове земље на бранику праве уставности, спремам, да свим средствима заштитим свете народне тековине.

Овој првој сазом за ову прилику сабраној Скупштини, Моја Влада неће подносити никакав законски нарт, нити јој за овај пут подастирати буџет. Њој ће се, Мном окривени, Устав и Закон о Штaмпини провратити и прогумачити, а сви други закони, који стоје у вези с одредбама Устava, што их је Влада приредила и што ће их приредити за пдућу Скупштину, биће до тада привремени. На првом је реду Скупштински Пословици, затим Закон о Изборима, а најпослије — Закон о Министарској Одговорности.

Увидно сам потребу, да земљи дам и слободан Закон о Штaмпини. Тај сам Закон потписао 1. децембра ове године, а ступиће у живот тек 1. фебруара идуће 1906. године, кад и Казени Закон.

Штампa је продужени одјек људске ријечи, а ријеч има своју важност кад је слободна и истинита. Штампa је орган мисли. Мисли се њом распрострањавају, па као и саме мисли она мора бити слободна и независна, те, као таквој, и дужност јој је, да помаже власти у њеном руководству и дјелима, а да устане вазда, кад би се народни интереси пашли повријеђени. Али није ни то само мислија њена, — њена је мислија много виша и издавању и публиковању умних радова. Личне мрање, четрљана, пристога изазивања и испитивост предмета не просвјећавају народ, нити облаторођавају јавност. У нашој земљи штампa треба да буде фактор напретка и здраве просвјете. Она је позвана, да буде још и јавна устамова, из које се црпи ред, мир и љубавића, а дужност јој је, да ради на сједи-

нећу народа посредством моћне везе идеја. Она ће, ја сигурно држим, заштитавати све, што је узвишено и свето, те ће њено дјеловање бити тада од благотворног утицаја, и моћи ће се увијек заштитавати и без опасности мах пуштавати, јер јој је задатак, да бдије над свачијом сигурношћу и да претијече зла и несреће. Ја се много уздам у слободну штампу и радујем јој се, као једном мудрој и ревнијом Мом помагачу на просвјетљену народном. Дао Бог, да црногорска пера одрже Домовину гласом и славом на оној висини, гдје су је понели сјајни чефердари.

— Сад ћу да пређем, да вас, у колико је то могуће, упознам с унутрашњим стварима државним и с њеним спољним односијима — предметима из мираза Мога Самодржавља. Приа Гора је од вагда била војничка држава, па и у будуће не смије никад престати да то буде, нити заборавити на свој историјски позив. Наша храбра војска одавно је творитељка наше слободе и та војска била је увијек и биће предмет Моје особите бриге. Колико је пак за њу учињено послиједњих година, нека говоре ови подаци:

Иза потонег великог рата, ми смо расположали снагом од 35 изнурених, проријеђених, тешко рањених батаљона; 7—8 хиљада старих пушача, којом стотинама хиљада накупљених фишека и веома ограниченим бројем топова. Данас пак, узданица Отаџбине, Моја драга војска, броји 60 потпуних батаљона са готово 100.000 најбољих пушача, 150 топова разне врсте, 50.000 пожева и толико револвера, и десетинама милиона фишека најбоље муниције.

Дуги период мира учинио је, да су у Мојој војсци све рјечи постајали редови искудених и опробаних ратника. Требао се побринути, да се проријеђени редови тих ратника попуне ратницима спременим у мирно вријеме. То сам постигао шаљући младе синове црногорске у стране пријатељске земље, да се изуче по војничким школама. Тешко сам, да што прије на дому отворим школе, у којима би се црногорски синови у црногорском духу васпитавали, па сам и то постигао, кад сам године 1895, отворно војничку школу за пјешадију и артиљерију. Ту је школу прошло до сада 250 црногорских младича, — та је школа расадник будућег војничког старјешинства у земљи. Установом стојеће војске постигнуто је, те су кроз ову школу прошли 36 батаљона црногорских бираћих синова, да се изуче ратној вјештини.

При установи стојеће војске, ја сам наглашено, да у редове сталног кадра не сазивам Црногорце, да од њих направим проста покретала, него да остану људи од срца и совјестивног значаја, а да се усаврше у раду, који су очени њихови више света љубили. Старјешински скупови и велики маневри доунавју Мој рад у овоме правцу.

Ради што јединокласне сиреме цијелокупне војске, наступајуће двије године, војни старјешине, потпомогнути сталним кадром, предбаће војску по унутрашњости. Течајем тога времена батаљони сталног кадра неће се сазивати.

Кад се пак, Божјом помоћу, и овај рад доврши, млади Црногорци поново ће бити сазивани у редове сталног кадра. Међутим, школе за разне струке војне сиреме настављају и наставити свој рад. Моје свакодневне интересовање војском, а особито осједочење на маневрима послиједње двије године, дају Ми право да пред Народним Представничком Скупштинам, да је Моја свакодневна брига о војсци уродила добрим плодом, и да ја и Отаџбина можемо на њу и у будуће с поуздањем погледати, а поуздање наше још ће пуније бити, кад и народ сам увиди, каквим материјалним жртвама треба војску потпомогли у набавкама војних потреба и одржавању храном, кад под барјаци ступи.

Овај нараштај црногорски, надат се, неће изостати у издацима за војничка средства од оних пријех, који су чак и слова Ободске Штампарије и оне Рада Владике за пушчана зрна прелијевали, жртвујући тако и она најбоља средства за напредак и ширење знања.

Добра је просвјета, али просвјета сама, без сигурности и слободе, била би тек као оил једнога узетог тијела. — Од народа не тражим друго, до да Ми војничка снабдије са којом леба само, што ће му омогућити, да се брда на брдо леги и пјева цјеме јунаштву и слободи.

Установом Главне Државне Контоле и енергичном примјеном закона и шрећења те установе, постигао се бољи финансијски ред и накла при свим државним надлежностима, него што су прије тога били.

Учестане периодне потоних година и грађевине приморале су државу, да се задужи. Тај дуг је релативно мали, кад се узму у обзир многобројне државне и народне потребе, које смо морали подмиривати потоних година, поред свих новчаних оскудица.

Радујем се што вам могу рећи, а и сами сте опазили по редовним издацима чиновничких плата и других државних расхода, да је наше министарство финансија у ред доведено. Нијесмо, међутим, повећали ни даншју, ни друге државне давнице: ове потоке су само умјереније раздјелили, те су тако заштитили највише домаћи производи, па пр. виноградарство и пшварство, са новом царинском тарифом, знатно су се потпомогли, те за коју годину наша земља неће имати потребе, да свој новац даје иностранјем земље за вино и ракију, па што су се до сад велике суме трошили. Наше царинске тарифе имају обилежеје протекције домаћих производа и падамо се, да ћемо ускоро увоз вишег дијела страних производа елиминисати нашом домаћом производњом. К томе треба сви да тежимо и све своје силе на то да уложимо, па ћемо само тијем начином и побољшати наше економско стање, којему знатно у прилог иду, у земљи од скоро основане штедионице и Црногорска Банка, која је на путу к остварењу.

Разне реформе у свијем гранама државне администрације проузроковале су и више расхода, јер писани закони потребују и учене људе, да их примјену, а те људе ваља пријетно награђивати за њихов труд, ако желимо, да они достојно свој позиву одговарају.

Овај Устав, који толико наших закона предвиђа, попући ће за собом такође и највише расхода. Идуће Народне Скупштине даваће о томе свој глас.

А с каквом пак радошћу и помоћом могу свакоме казати, да је у нашој Домовини тако умјерена јавна безбједност и да у њој ваља поуздан ред и мир, да нас у томе нијесу претекле ни најстарије и најуредније државе.

Приа Гора ће брзо измрежана бити колекним мрежама првог реда. Поред већ израђених 400 километара, још је толико или започето или пројектирано, а довршено ће бити још за 7—8 година. Течајем тога времена радиће се још и на регулацију ријека и бујних потока, преко којих је народу саобраћај омогућен подизањем добрих и сталних мостова.

Прошле године снуштио сам у наше српско море први камен темељац новог пристаништа, чија је градња већ отпочела, — пристаништа, које ће се убрзо везати са Скадарским Језером железничком пругом. Језером се врши уредна пловидба, којом је олакшан саобраћај и трговина са Скадром и Албанијом.

Због заклетог трговачког саобраћаја са страним земљама установљени су нарочити консулати и трговачка агенства, којима је дужност, да пазе интересе наше трговине и наших трговца.

Горенаведеним саобраћајним средствима омогућиће се извоз свих наших производа на страну, а нарочито сточе, дрвенарије и пољопривредних производа.

По свој земљи уређен је стални поштански саобраћај; сва главнија мјеста везана су телеграфском жицом, а наша приморска станица, Бар, користи се најновијим проналаском у том погледу — Марковијевим телеграфом без жица.

Особиту пажњу обратили смо на пољопривреду и сточарство, о чему наш народ и живи. Расадници за воће и поврће уређени су и повећани у броју. За побољшање раса увезена су прикладна грла из Аустрије и Швајцарске. Раздавана су земљорадничка сјемења, алати и справе, које наука препоручује.

Уведен је и уређен монопол дувана и то је најважнија привредна државна установа. Цијел монопола дувана јест та, да поред повећања државних прихода, помоћу фабрике, приреди наш дуван за стране трговине, те да се даде могућност нашим селацима, да уврсте 300—400 хиљада килограма дувана, што су до сад производили, могу произвезати неколико

милиона килограма и тијем предуриједити све оне недаће, које се често пута појављују услед сунних година. — Примјером је доказано у пограничним крајевима наше моћне сусјетке да је дуван најважнија блага за селаци.

Извоз сточе био је вагда предмет бриге Моје владе, те можемо рећи, да се је и у томе успјело. Течајем потоње двије године цијене су се на све производе уопште подвостручиле, што је од неизмијерне користи за наш народ. Теме је највише допринио извоз сточе, монопол дувана и зарада вриједног радника црногорског, који се у ово мирно доба сјело тргао по свијету, да заради и стече. Одество његово само је привремено, и када би наступили мучни дани, на глас свог Књаза, долетно би он, као сви соко, да с Ним дијели трудове за Домовину.

Обратили смо такође пажњу и на народно здравље преустројством санитета, повећањем лекарског особља, добрим и модерним уређењем Цетињске Болнице, подизањем Дома за Умноболне, спровођењем здравих вода у болесна и водом оскудица мјеста и другим.

Народној просвјети, тој дубоко човјечанству, увијек сам поклањао и поклањаћу Моју очинску бригу.

Да би имали својих, добро спремених учитеља и свештеника, основао сам Богословско-Учитељску Школу на Цетињу, која још од године 1869, врши тај свој задатак.

Ове године установљен је Просвјетни Савет при Министарству Просвјете и уређен је редован надзор над основним школама.

Поред знатно повећаног броја основних школа, основана је на Цетињу и Велика Гимназија; а према потреби стручног школовања за разне гране науке, послато је више питомана на страну.

Припрема се закон о уређењу учитељских плата, као и други закони, који се на просвјету односе.

Кад је ријеч о просвјети и школи, не могу без похвале суминути наш велики Женски Институт, гдје младе Црногорке и миле им сестре из сусједних крајева црне знаће и добијају васпитање, које им свјетлост и љепоту пољешава.

Као најновију тековину у погледу школства имамо да забележимо двије женске Радничке Школе, на Цетињу и Бару, којима је задатак, да спремају ваљаве раднице и добре укућанке, и «Дјечији Сад», у коме дјеца најмањег ураста, путем игре и забаве, добијају потребити им тјелесни и душевни развитак и васпитање; а тај их завод, тако развијену и васпитају, предаје основној школи и наставља.

Наши свети манастири и друге богомоље поновљене су и уређене. Њима сам придао великољубиви храм, Моју задужбину у Никшићу, — храм посвећен Св. Василију, Острошком Чудотворцу, а највишењем благодарном спомени љубави и јунаштва браће Моје Црногораца и Херцеговаца, погинулих у потоњим бојевима.

Како Херцеговаца, тако и Бошњака и Старосрбијанаца. Ја се вагда подједнако и радо сјећам Њихова заједница с нама у потоњим ратовима, јунаштва и подвига њихови, увијек ће с дубоком љубављу у срцима нашим зарезани остати.

Да бих пак Моје христољубивоме свештенству побољшао стање и подигао углед, укитио сам старе брове, а свештенству одредно плате и основао фонд, како за пензије, тако и за свештеничке удовице и сирочад. А за добар ред у нашој Православној Цркви установио сам Конвентурију и Синод и издао потребите Уставе за њих.

У питању Свето Јеронимског Завода у Риму, Моја се Влада енергично заузела била у заштити Српства оне браће наше римокатоличке, за коју је тај завод био основан; па и ако није потпуно успјело, постигнутим споразумом са Светом Столицом сачувала је томе заводу његово старо, «напреско» име, које и српско обухвата.

Одношаји Моји са Светом Столицом, уређени конкордатом, остали су неизмијени. Она Ми је недавно дала при том и доказ своје добре воље повратком највишег достојанства у Римокатоличкој Цркви «Примаса», на свијетлој особи Мога Барског Архиепископа; достојанство, удјелено још прије Цемањини Римокатоличкој Цркви на Балкану.

Нашим држављанима, Мусульманима, који не уступају добрим владањем, радом и подушносту својим хришћанским суграђанима, потврдио сам «шерјат», — закон о браку, дјоби и наследству, и изравнио их слободама и правима са њиховом кршћеном браћом у држави, а духовне везе, које су их вагда снајале са њиховим Великим Калифом, нијесу им спречаване.

Особито смо пажњу поклонили правосудју наше драге Домовине, те са задовољством констатујемо, да оно све савршеније постаје и да достојно одговара својем узвишеноме позиву и Нашем старању око њега. Правда је била, јест и биће темељ напретку и развитуку Домовине наше.

Поред неколико већ познатих, ранијих основних закона, као што је Наш Имовински Законик, санкционисали смо 1. новембра ове године «Законик о судском поступку у грађанским парницама», који стаје на снагу 1. јануара 1906. г., те се падамо у Наше дјелитеље правде, да ће бити тачни и строги вршници закона у служби државној и драгог Ми народа.

— Што се тиче наших одношаја са страним државама, могу вам нагласити, да нас с великом нашом покровитељском по вјери, крви и предањима, братском Русијом, везују данас, боде него икад, непоколебљива чувства узајамне љубави и сасрјеђања, а и ја и сви Црногорци знамо, да ми, пој, постоје Бога, највише дугујемо. Великом братском царству нека Велики Бог данас и вагда буде у помоћи.

За веома сам пријатну дужност сматрао, да прошлог лета посетим Његово Царско и Краљевско Августско Величанство Цара Франца Јосифа, нашега моћног сусјета, чија благонаклоност и милост непомоћени Наши лични одношаји уливају Ми од вагда, уз високо уважење и тврдо јемство пријатељства и најбољег сусједства. Од Његове Високе Владе, чије добро расположење нам не изостаје, падамо се свором приступу к склањању трговачког уговора и других по објје стране корисних пагодаба.

Мучне фазе, кроз које пролазе балкански народи уопште, а па посе српски народ у Старој Србији и Македонији, дуго нас тинте. Учестани крисац на тих крајева тешко је одвијкао у срцима Црногорца, с тога сам сајетованим оних, а многима лаузијањем вод Високе Порте радио, да се наши савременници, окружени разуданим елементима, сачувају од потребљена. Ја ни за час не могу сумњати у добру вољу Његовог Величанства Султана, којег сам вагда имао срећу видјети расположено, да мир и поредак гдје год може успостави. Било је и бива кривих сукоба на граници нашег Мојих и Отоманских поданика, као оно између предивно заваљених крајиница, али добром вољом са објје стране, ствари су се увијек повољно уређивале. Ти су чести сукоби били повод многим компликацијама с наше стране, па и љетошњем састанку Предједника Мога Државног Савјета са Косовским Валијом у Беранима, и те су комплије уродиле добрим плодом, а уродиле и у будуће, надат се, и бољим, и дошјети ред и мир на нашој потонјој граници. Поред свих тих тешких искушења, Моји одношаји с Отоманском Империјом остали су пријатељски.

Италија, трећа наша моћна сусјетка, с којом нас море снаја, класична земља знања и умјена, од давнина је благотворног утицала на оне наше стране; а од кад се је ујединила, вагда је била наклонена Црној Гори. И данас, кад на њеном пријестолу сједи Краљ Виктор Емануел Трећи, који је витешну Савојску Династију сродно са Династијом Црногорском, Црна Гора има најбоље јемство, да ће у овој младој велесили и у будуће вагда налазити поузданог пријатеља.

Јелећи вагда и суду стеча земљи пријатеља, пошао сам љетоу у Немачку, у посјету Цару Немачком. Он Ме је дивно дочекао и показао Ми своју храбру војску, чудно лорцу и окретну. Његова Влада није до сад била заступљена на Мом Двору, али коштем ове, али почетком идуче године, Немачка ће нам послати на Цетиње свога заступника.

Из Берлина сам пошло умјерење најбољег царског расположења према нама.

Четири године Мога најљепшег младичког залбога провео сам у Паризу — томе огништу свијета. Знаменито то било, вријеме Павловога Трећег, вријеме «па-

чела народности. Заузимањем Цара Француског разграничење Црне Горе и Турске, 1859. године, остварено је.

Француска је колџијевка појмовима слободе. Појмови ти одушевљавали су Моју младу душу и сагали се с уробеним Мојим осјећањима, те ти појмови, задржани у души Мојој из далеке Моје младости, нијесу остали без, ако и малог, утицаја и на данашњи Мој чин. Као год што је Царство, тако је и република благородног народа француског остала увијек у добром расположењу према Црној Гори.

Не треба да спомињем везе прилика, које су Ме увијек спајале са Великом Британијом — оне су и сувише познате. Године 1880., племенитом иницијативом Владе Црног Величанства Краљевине Викторије, Јевропа поново отвори Мојој земљи врата на Јадранску обалу и врати нам крљу стечени град Улцињ, што нам га Берлински Конгрес из руку истргао бјеше. Ова славна Владарка, у току своје владавине, није ишад престајала указивати своје благовољење Мени и Мојој Породици и жељу за развитак и благостање Наше Домовине, Црна Гора, охрабрена благовољењем Царског Величанства, Едуарда Седмог, Краља Велике Британије и Цара од Индије и данас обраћа очи на ту земљу слободу и независности с поуздањем на њену потпору и моралну заштиту у ери уставности, која се данас пред нама отвара.

Узвишених на пријесто Србије Његовог Величанства Краља Петра Првог поздравило је срце сваког Црногорца, а Моје највише. Некај Његова Трона, на коме је једно мјесто упражњено, мјесто Моје драге љери Зорке, дивне три младе особе „Децом“ ме зову. То, предаца и Дозова Нам српски аманети вежу Краља и Мене нерасуђеним везама. А народ Његове богате и напредне Србије Ја жарко љубим и држим га ваља за најпоузданијег брата Мога Црногорца; и тај ће народ, увјерен сам, радосно поздравити дар, којим данашњим даном обдарујем Моју Црну Гору.

С неопишаном радошћу и братским интересом пратим извирне напредке помлађене Бугарске, под мудром владом Мога брата и друга, Кијаз Фердинанда, чија жива дјелатност, разум и неуморни подвизи јаче, уз најбоље успјехе, и велику будућност тој дивној младој сестри Црне Горе.

Најпознатије с благодарношћу кажем, да наклоност свјих земља према Црној Гори у великом обиму постоји, не искључујући ни велику републику Савезних Држава Сјеверне Америке, која је у најновије доба себе заступити дала на Мом Двору.

На свега реченог видите, Господо Народни Посланици, какав је наше унутрашње стање и какви су наши спољашњи односи, као што видите и то, на чему данас Самодржавна Владарина оставља ову земљу, којом је управљала преко два вијека, у тешким мукама и свакојаким негодама.

Народни Посланици!

Ви сте Мом драгом народу добро објаснили Моју побуду и циљ овога знаменитог данашњег чина, којим смо и народ и Ја пред јавним мњењем јако ангажовани. Оно ће сигурно мотрити, да ли сам се без колебања одрекао навики Самодржавња из прошлости. Што се Мене тиче, Ја сам мало прије казао, да је Устав овај Моје чедо, а чедо своје ко је још самовољно осавати? — Добра и здрава свијест народа упујева Ми увјерење, да ће и он свекрдно бити прожет овјез најглавнијим законом у земљи. У име чега Ја, преко вас, преклињем Мој добри и послушни народ, да се по њему влада држи га и брани, као што би и Мене бранио; јер на Моје срце не би ништа теже пало, но да свијет рече: Стари Кијаз је у свом добром расположењу преухитао и цијенио, да Му је народ напреднији, него што је! Немојте, Црногорци, да се за Мене рече лијепо, а за вас не, јер пошто Ми је народ и од живота милији, и пошто Ми је угледа његов и од Мога пречи. Ја бих у том случају проклео овај дан, а тешка је родитељска крива.

Заједно, дакле, напријед, данас обљеженом стазом. Заједно у рад и труд, Заједно и живо с Уставом у руци к остварењу највиших народних идеала и к нашем историјском позиву.

У то име довикујем:

Живијела Моја мила Црна Гора!

Господо Народни Посланици!

Да наше данашње дјело буде јаче и да се опште повјерење према њему стече, потврђујем га овом заклетвом:

Пред лицем Господа Бога, свјих анђела и светитеља и пред Представништвом Мога драгог Народа заклинам се, да ћу по Уставу и земалским законима владати, и да ћу у свима Мојим дјелима тежити за благо и срећу Мога Народа.

Како се право заклинам, овако ми Бог помогао, коме ћу на странијој суду одговор дати. — амин.

ЛИСТА К.

Пометња у српском језику.

Пометња у српском језику, којој су у првом дијелу овога чланка наведена уз речи, може се познати по стилу свога у правопису у ошће, на пометњу у фонетици и на пометњу у стилацији.

Од петнајест година на овамо пометња је у правопису у ошће таква, да се више не зна које је правило, како треба да се пише и шта је правило. Свако пише на своју руку, по својој знању и умјешности, по својој свјести и нахођењу. Ни двојицу српских књижевника и ни новинара нећеште маћи, који ће једнако писати. Већма карактеристично! Замислите само Најемце или Французе. Код њих сваки образован човек зна, како ће писати. Они се могу разликовати само по стилу свога језика, али никада по његовој суштини. Код нас је већу тим са свим обратом. Пети се слажемо у ортографији, нити у стилацији, нити у фонетици, у ошће ни у чим, што се односи на језик.

Пометња у правопису у ошће отпочела је онога дача, кад су неки новинари и књижевници почели да пишу великим почетним писменима и ријечи, које се прије нијесу писале великим писменима. У томе се почело овако. Замислили су неки, да је језик, односно ортографија исто што и музика, којом се веома лако може да некаже нешто узвишено. Кад је ријеч о истини и правди, као о нечему, што представља узвишен идеал, онда те појмове, некако узвишено, треба исписати великим почетним писменима. Тако су радили неки наши млађи јесници дилетанти, који су, на сваки начин, вјеровали, да ће тиме својој појезији дати љепши чар. Они су пјевали:

Клањам се Истини, жудим за вјечном Љубављу, и теби, о Правдо, приносим на жртву осјећаје своје... Сад је сј свим природно да су на под писмених прозаци, аналогно томе, почели и овако писати: Кад бисте, ви, господине министре том послуд приступали с Љубављу и кад бисте као образован човек, дијелили Правду ни по Бабу ни по стричевима и т. д...

Почетак је пометњи у овом погледу у тежњи, да се оно, што се сматра као узвишено, и сликовито у језику играли, да се, на име, то представи и помоћу ортографије, управо овако као што је Моцарт у своје Requiem у узвишеност осјећаја представљао пјанисијом у прелазу из фортиссима преко дисхармонија у финале. Отпочело се финесама, које је тешко схватити и разумјети, и онда није никакво чудо што су те финесе злоупотребљене на првом кораку. Не разумије свако финесе. Кад је већ, на тај начин уведен у праксу правило, да се лично схватање узвишености обљежава и ортографијом у језику, врло брзо је дошла збрка.

Лично схватање узвишености! Како ли је то растегљиво. Заљубљеном лирском пресвику је све узвишено што се односи на идеал његовог љубави. Од би исписивао почетним великим писменима и њену главу, и њене очи, и њено срце, и њене образе и т. д. Ако је некемо правда узвишена тако, да је пише Правда, што да и остали не и пишују великим писменима ријечи узвишених појмова, кад је остављено, да свако узвишеношћу оцјењује по својој нахођењу!

Јесници су великим писменима исписивали ријечи које се односе на њихове идеале; практиканти министарски отпочеше великим писменима да испишују Господина Министра, Министарство Просвјете и Полиције; а министри опет отпочеше да испи-

НИКОЛА I.

по милости Божјој

Књаз и Господар Црне Горе.

Уважавајући оставку коју Нам је поднјела Влада Кијазевине Црне Горе:

Наш Министар Унутрашњих Дјела, Заступник Министра Правде и Предједник Државног Савјета, г. Војвода Бојко Петровић:

Наш Министар Војни, г. Војвода Илија Цвијенић:

Наш Министар Иностранних Дјела и Заступник Министра Просвјете и Црквених Послова, г. Војвода Гавро Вукотић:

Наш Министар Финансија, г. Мазар Мијушковић —

разрјешавамо је од досадање дужности и стављамо изповану г. г. Министре на расположење:

А Постављамо:

За Предједника Нашег Министарског Савјета и Нашег Министра Иностранних Дјела г. Мазара Мијушковића, Министра на расположењу:

за Нашег Министра Војног, г. Бриг. Јанка Вукотића, државног савјетника и начелника опште војног одјељења Министарства Војног:

за Нашег Министра Финансија и Грађевина г. Андрију Радовића, Нашег Маршала Двора и начелника Министарства Унутрашњих Дјела:

за Нашег Министра Унутрашњих Дјела, Народне Привреде и Поште и Телеграфа г. Лабула Гојнића, члана великог суда:

за Нашег Министра Правде и Заступника Нашег Министра Просвјете и Црквених Послова г. Мила Дожића, начелника Министарства Правде.

Предједник Нашег Министарског Савјета, Наш Министар Иностранних Дјела, нека изврши овај указ.

Цетиње, 6. децембра, 1905 г.

НИКОЛА с. р.

Предједник Министарског Савјета.

Министар Иностранних Дјела.

Л. Мијушковић с. р.

сују великим почетним писменима све оне ријечи, које се односе на владоце, двор и господу и високи положаји. На тај је начин постало ово саопштење: Његово Величанство Краљ примио је данас у Аудијенцију Изывредног Посланика и Опуномоћеног Министра Његовог Царско-Краљевског, Апостоличког Величанства Цара Аустројског, Краља Угарског, Господина тога и тога! —

Како видите, све сама велика почетна писмена.

Аналогно томе, почело се и овако писати: Узвишени Путници, Њихова Величанства Краљ и Краљица, присијели су у својој Зраваљу! Још више: Предједник општине, г. тај и тај, поздравља је Високе Путнике кад би који Нијемац написао Die Erhabenen Gäste, сви би му се читаоци превргли од смијања добродошлицом, и Краљ је заблагодарио. Краљева Ријеч одушевљено привљен. Једна сељанка Краљичи је дала јабуку, а Њ. В. Краљица утиснула је у јабуку дукач и вратила је сељанци, што је ову тронуло до суза.

Праве наказности у српском језику. Али, није то све; требало би читаву књигу написати само таквих примјера, и смијешних и жалосних.

Послије се почело писати и овако: „Данас пре подне извели су се Краљ Отац и Краљ Сип“, или, „помевуши у својој говору заслуге свога Узвашеног Оца (не помаше се име)“, Њ. В. Краљ је ... и т. д.“ Дакле, буди Бог с нама, све које шта Један службени новинар, описујући дочек Краљев у Нишу, овако цитира ријечи из Краљева говора: „Кад Сам (!) вас, драге Ми Нашанје и т. д. Zu viel komisches! Или, „Ја и Краљица, Вјерна Ми Сапутница“... Полуслужбени органи, кад год би последи поменути ријеч сапутница, написали би је великим почетним писменом.

У малену, али родољубљем заданоју, јунашћом и самопрегорењем чувену и вијенцом славе увјенчану Црну Гору, данас је с интросовањем упро поглед сав културни свијет, цијело Српство. Без потреса и изненађења, како доликује јуначкој земљи, у којој су путеви народне среће обљежавани само помоћу мудрог договора са старијима и помоћу разборитог савјетовања са млађима, Црна Гора од данас добија облик владавине, којим се поносе државе просвјешћених народа.

Из сопствених побуда, на основу дуготрајног размишљања, Њ. Краљ. Височанство Господар Црне Горе Кијаз Никола I., вјеран обећању у Својој лучинданској прокламацији, упућеној Својој добром и свјесној народу, данас је дао Црној Гори Устав, да, управљајући се по њему, још брже пође напредку и срећи. Објавивши данас кроз Пријестону Бесједу Својој народу, да му је дао Устав и да је досадашњи облик владавине, који је само њему најтежи био, заменио уставним и парламентарним системом, Његово Краљевско Височанство Кијаз Господар учинио је монументално дјело, које ће бити сјајна круна Његове Богам благословене, народном љубављу увијек праћено и срећне владавине.

Црна Гора, луча српске и балканске слободе, цијенила је слободу више свега. Историја јуначких дјела, чији је свједок ово крљу заливано стијење, тако рјечито говори, колико је Црногорцима мила била слобода, и шта су све за њу претријели у ова два потоња вијека мука и искушења родољубиви владоци Црне Горе из Дома Петровић — Његоша. Само узвишено схватање слободе, самопрегорења и родољубља узрок је томе, што ни у давнина, кад се другдје угасила била жижга балканске слободе, на овим голим литицама није престао тнати жар слободе и независности.

Појмајући тако лијепо слободу, за коју је приносила толике жртве, Црна Гора ће и у новој ери, коју јој обљежава, и лучинданском прокламацијом, и данашњом Својом Пријестоном Бесједом њен мудри и витешки Господар, бити узвор родољубља, реда и мира. Црногорци су дубоко религиозни, васпитани у родољубљу и свјесни поданичке, срп-

Нема овдје на трујка од намјере или и најмање помисли, да се ма коме наноси увреда или да се ма ко омаловажава. Наведени су ови примјери само зато, да би се јасно показало, колика је пометња данас у српском језику и какву су страховиту пометњу створили на пола образовани и писмени неки новинари српски. Они мисле, да и ортографија језика српског треба да служи као средство, помоћу кога ће се лажно обљежити узвишеност нечега, или боље исказати и предочити лојалност према коме. Тај штетни обичај брао се проширио као опака зараза тако, да неко свјесно гријеша, а велика већина несвјесно. Свјесно гријеша службена лица, која масле, да се лојалност исказује накарадама у ортографији; несвјесно гријеше многи и многи остали, који, аналогно погрешкама просвјешћених, упадају још у веће гријехове.

Из личне новинарске праксе да наведем само један примјер. Један пријатељ овако ми је писао: „Ја се надам, господина Уреднице, да ћете овај Допис оштампати у Ваш Цетињски Лист. Оа ће на надлежне у Београду имати Утицаја“. Други пријатељ, изишеу осталога, овако пише: „Донеси Нотицу верио се ... са Госпођацки, Берком ... Тргозац“. Оба та пријатеља свршили су по неколико разреза гимназије, па ипак им се не може замјерити, јер кад се у званичним новинама сапутница пише великим с, краљичина јабука великим ј, што да ови, мање писмени људи, видјели да је правило, да пише како ко хоће, не пишу са свим наказна?

Ово је само један дио примјера пометње у српском језику, примјера, којима је извор у византизму и лакејству.

(Свршите се.)

Милош Живковић.

